



Samenwerking tussen professionals
in de specialistische hulp en
informele mentoren binnen de
JIM-aanpak

Samenwerking tussen professionals in de specialistische hulp en informele mentoren binnen de JIM-aanpak

Het JIM-project fase 2 over trajecten bij Youké waarin met de JIM-aanpak wordt gewerkt.

A.C.V. Sekreve
S.A.M. Wijsbroek
S. Branje

Colofon

Projectleiding

Andrée Sekreve, MSc., Youké Sterke Jeugd

Projectgroepleden (alfabetisch)

drs. Connie van Belzen, Stichting Lokalis

dr. Marja van Bon-Martens, Trimbos-instituut

prof. dr. Susan Branje, Universiteit Utrecht (medeauteur)

dr. Leonie Manthey & drs. Babet Ringeling, Youké Sterke Jeugd

drs. Mandy Leeuwis, Gemeente Utrecht

dr. Karen Schipper, Reinaerde

dr. Saskia Wijsbroek, Universiteit Utrecht (medeauteur)

Ontwerp

Punt Grafisch Ontwerp, Utrecht

Productie

Canon Nederland N.V.

Beeld

www.istockphoto.com

Dit onderzoek is mede mogelijk gemaakt door:



© Youké, Zeist 2020

Deze uitgave is te downloaden via www.awtjutrecht.nl

Dit werk is gelicenseerd onder een Creative Commons Naamsvermelding 4.0 Internationaal licentie (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1. Inleiding	5
1.1. De Academische Werkplaats Transformatie Jeugd Utrecht	5
1.2. De JIM-aanpak	5
1.3. Onderzoeksvragen	6
2. Methode	8
3. Resultaten	9
3.1. Rolverdeling in de samenwerking tussen professionals en JIM's	9
3.2. Rolbeleving van professionals en JIM's	9
3.3. Succesfactoren in de samenwerking volgens professionals en JIM's	11
3.4. Verbeterpunten in de samenwerking volgens professionals en JIM's	12
3.5. Taken, vaardigheden en verantwoordelijkheden	13
3.6. Doelen en verwachtingen	18
3.7. Ondersteuning van de JIM	19
4. Discussie	24
Referenties	27
Bijlage 1: Topiclijst Fase 2 voor de JIM	28

Samenvatting

Huidig onderzoek naar de samenwerking tussen professionals uit de specialistische hulp voor jeugd en informele mentoren binnen de JIM-aanpak is één van de projecten in de Academische Werkplaats Transformatie Jeugd (AWTJ) Utrecht. De AWTJ Utrecht is een samenwerkingsverband tussen kennis-, praktijk- en opleidingsorganisaties en de gemeente Utrecht. Met de JIM-aanpak worden gezinnen ondersteund om zelf de regie te nemen in het hanteerbaar maken van de problematiek, door het betrekken van een door de jongere zelfgekozen mentor. Met dit onderzoek wordt inzicht verworven in de factoren die bijdragen aan een optimale samenwerking tussen professionals en JIM's. Binnen een kwalitatief design werden professionals van Youké, specialistische jeugdhulp, en JIM's binnen 15 trajecten geïnterviewd over de samenwerking. Uit de resultaten blijkt dat de succesfactoren in de samenwerking vooral liggen op het gebied van een gelijkwaardige samenwerkingsrelatie. De verbeterpunten betreffen met name de sturing van de professionals tijdens het traject, de roldefiniëring van de JIM aan het begin en het einde van het traject en de ondersteuning van de JIM door de professional. Meer afstemming en duidelijkheid voor JIM's en professionals over de rolinvulling van de JIM is nodig. Tevens is het inbouwen van intensievere ondersteuning tijdens vaste contactmomenten voor JIM's die hier behoefte aan hebben gewenst. De bevindingen uit dit onderzoek kunnen bijdragen aan de verdere ontwikkeling van de JIM-aanpak en de JIM-training voor professionals.

1. Inleiding

1.1. De Academische Werkplaats Transformatie Jeugd Utrecht

Sinds 1 januari 2015 hebben de gemeenten in Nederland grotendeels de verantwoordelijkheid voor alle jeugdzorgtaken van de Rijks- en Provinciale overheid overgenomen (Van Rijn & Teeven, 2013). Deze transitie is in gang gezet vanwege maatschappelijke ontwikkelingen, ontevredenheid over de werking van het bestaande stelsel, en bezuinigingen (Vermeulen, Rijnkels, Riemens, & Schutte, 2016). Samen met de transitie werd er opgeroepen tot een inhoudelijke transformatie: zorg dichterbij de burgers met meer verantwoordelijkheid voor burgers met een hulp- of ondersteuningsbehoefte en meer professionele ruimte voor de hulpverlener (Van Rijn & Teeven, 2013). Het doel van de transformatie is om laagdrempelige, integrale en effectieve ondersteuning te bieden, zoveel mogelijk op maat, waarbij de hulpverlener de regie bij gezinnen laat (Visser, Prins, Berger, & Prakken, 2014). Binnen Youké (<https://www.youke.nl>) wordt beoogd de doelstellingen van de transformatie te realiseren door het werken met de 'Jouw Ingebrachte Mentor' (JIM) aanpak, gericht op het ondersteunen van gezinnen in het nemen van de regie tijdens het hanteerbaar maken van hun problemen, naar een voorbeeld uit de Verenigde Staten: *Youth Initiated Mentoring (YIM)* (Schwartz, Rhodes, Spencer, & Grossman, 2013). Youké is een organisatie voor specialistische hulp aan kinderen en jongeren met expertise op het gebied van o.a. autisme, echtscheiding, pleegzorg en complexe gezinsproblematiek.

In het huidige onderzoek: 'het JIM project' staat de vraag centraal hoe complexe problematiek binnen gezinnen met jongeren (van 12 tot 23 jaar) zoveel mogelijk binnen de eigen sociale omgeving behandeld kan worden. Huidig onderzoek bestudeert de rol en positie van een zelfgekozen informele mentor binnen InVerbinding, een integrale benadering voor gezinnen met complexe problematiek en een uitgebreide hulpgeschiedenis. Voorbeelden van deze problematiek zijn: psychiatrische problemen, een licht verstandelijke beperking, verslavingsproblemen, schoolproblemen, of een sterk vermoeden van problemen op één of meerdere van deze gebieden (<https://youke.nl/actueel/kans-op-blijvende-oplossing-inverbinding>). Het doel is gezinnen duurzaam te ondersteunen en uithuisplaatsing te voorkomen door de inzet van een intersectoraal team en de JIM-aanpak. Het JIM-project is onderdeel van de Academische Werkplaats Transformatie Jeugd Utrecht (AWTJ) Utrecht (www.awtjutrecht.nl).

1.2. De JIM-aanpak

De JIM-aanpak wordt gekenmerkt door het werken met een door de jongere zelfgekozen informele mentor, de JIM. De JIM is een volwassene die de jongere vertrouwt en die hem/haar kan ondersteunen en adviseren in de actuele complexe situatie, bijvoorbeeld een oom, tante of buurtgenoot (Hurd & Zimmerman, 2010; Schwartz, Rhodes, Spencer, & Grossman, 2013; Spencer, Tugenberg, Ocean, Schwartz, & Rhodes, 2016; Van Dam et al., 2017). Binnen de JIM-aanpak blijven de ouders/verzorgers zelf verantwoordelijk voor het opvoeden van hun kind(eren) en krijgen zij hierbij ondersteuning in de thuissituatie. Hiermee bevordert de JIM-aanpak de gezinsveerkracht (Masten, 2018; Ungar, 2015; Walsh, 2016) en de sociale vindingrijkheid van het gezin (Rapp, Shumaker, Schmidt, Naughton, & Anderson, 2010; Van Dam & Verhulst, 2016). Het gezin blijft zelf 'probleemeigenaar' (Hutschemaekers, Tiemens, & Smit, 2006). Dit betekent dat de gezinsleden de problemen (h)erkennen, hiervoor de verantwoordelijkheid nemen en met ondersteuning van de professional en de JIM leren hoe zij zelf actief kunnen bijdragen aan een duurzame oplossing van de complexe problematiek. Bij onveiligheid grijpen professionals in en is indien noodzakelijk kortdurende residentiele opname mogelijk als onderdeel van de ambulante hulp, met voortgaande betrokkenheid van de JIM (Van Dam & Verhulst, 2016).

De JIM-aanpak onderscheidt zich van andere mentoring programma's omdat er wordt gewerkt met een zogeheten '*natural mentor*' (Zimmerman, Bingenheimer, & Notaro, 2002). Dit is een

mentor die niet formeel geselecteerd, getraind en ingezet wordt door een organisatie, maar door de jongere direct uit het al bestaande sociale netwerk wordt gekozen (Spencer, Tugenberg, Ocean, Schwartz, & Rhodes, 2013). De JIM ontvangt bij aanvang van het traject geen training. Dit is een bewuste keuze en een belangrijk uitgangspunt van de aanpak. Er wordt verwacht dat de JIM door de (meestal al bestaande) relatie met het gezin vanuit eigen inschatting goed aansluit bij de vragen van het gezin. Om de JIM toch enigszins voor te bereiden op zijn/haar rol, worden bij aanvang van het traject tijdens een 'JIM-gesprek' tussen de JIM en de professional verwachtingen afgestemd en afspraken gemaakt (Van Dam & Verhulst, 2016). De hulp wordt vervolgens gezamenlijk vormgegeven door deze informele mentor, de jongere, de overige gezinsleden en de professionals vanuit de basishulp en de specialistische hulp (Van Dam & Verhulst, 2016). De vier fasen van de JIM-aanpak worden in Figuur 1 weergegeven (Van Dam, & Verhulst, 2016). Gedurende het traject is het de taak van de professional om de voortgang van de begeleiding in de gaten te houden, samen te werken met de gezinsleden en de JIM te (blijven) positioneren (Van Dam & Verhulst, 2016). De taken van de JIM zijn niet vastgelegd.

<p>Fase 1 intake 'Wie uit ons netwerk kan meedenken?'</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Geloof in je eigen aanpak, hoe kunnen wij er anders in geloven? (<i>allegiance</i> en normstelling) 2. Wat is de meerwaarde van een JIM? (psycho-educatie en bedenktijd) 3. Wat zal hierdoor veranderen voor ons en de kandidaat-JIM? (Levinas-gesprekswijzer en positioneringstheorie) 4. Welke samenwerkingsafspraken willen wij? 	<p>Goede samenwerking is voor ons een voorwaarde, daarom:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Erken de situatie waar wij in zitten (situationeel hulpverleners) - Werk met de mate waarin wij willen veranderen (veranderbaarheid)
<p>Fase 2 analyse 'Wat willen wij met ons netwerk veranderen?'</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Hoe functioneert onze samenwerking? (mogelijkheden JIM en triade) 2. Wat is er aan de hand en wat willen wij veranderen? (oplossingsanalyse) 	
<p>Fase 3 uitvoering 'Hoe kunnen wij dit realiseren?'</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Waarvoor gaan we ons inspannen? (leerdoelen) 2. Wie gaat wat doen? (taakverdeling) 	
<p>Fase 4 afronding 'Hoe houden we dit vast?'</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Is het gelukt? (leerdoelen evalueren) 2. Hoe kan ik zonder professionals verder? (zelfregulatie) 	

Figuur 1. Fasen van de JIM-aanpak. Overgenomen uit De JIM-aanpak. Het alternatief voor uithuisplaatsing van jongeren (p. 52) door L. van Dam en S. Verhulst, 2016, Amsterdam: Boom. Copyright 2016, Uitgeverij Boom bv.

1.3. Onderzoeksvragen

Binnen het JIM-project worden de succes- en verbeterpunten in het samenwerken tussen gezinsleden, een informele mentor (JIM) en professionals bij het voorkomen van een uithuisplaatsing van jongeren in de leeftijd van 12 tot 23 jaar onderzocht. Onderstaande drie deelvragen worden binnen het vierjarige project beantwoord.

- Vraag 1: Hoe kunnen professionals uit de basishulp en specialistische hulp optimaal samenwerken, met als doel de gezinsleden, samen met betrokkenen uit hun sociale omgeving, zoveel mogelijk probleemeigenaar te laten zijn?
- Vraag 2: Wat zijn de succes- en verbeterpunten in het samenwerken tussen professionals uit de specialistische hulp en JIM's?

- Vraag 3: Hoe geven professionals uit de specialistische hulp tijdens hun handelen uiting aan centrale concepten, onderliggend aan de JIM-aanpak, en hoe wordt dit door jongeren en ouders/verzorgers ervaren?

Dit verslag bespreekt de resultaten van de tweede onderzoeksvraag: de samenwerking tussen professionals en informele mentoren. Onderzoek naar werkzame elementen binnen het werken met informele mentoren is tot nu toe vooral gericht op de relatie tussen de mentoren en jongeren (Schwartz et al., 2013; Spencer et al., 2013), maar nog niet op de samenwerking tussen informele mentoren en professionals. In 2013 en 2014 is er een verkennend onderzoek uitgevoerd naar de JIM-aanpak binnen de teams van Youké in de regio's Eemland, Foodvalley en de Gooi- en Vechtstreek (Razenberg & Blom, 2013, 2014). Vijf JIM's namen deel aan een groepsgesprek en zeven professionals zijn individueel geïnterviewd over hun ervaring in het werken met de JIM-aanpak. De bevindingen van dit onderzoek gaven enkele aanknopingspunten voor verdiepend onderzoek. Zo concludeerden de onderzoekers dat de ondersteuningsbehoefte van de JIM's vooral op het gebied van eenvoudige praktische vormen van ondersteuning lag, namelijk behoefte aan duidelijke uitleg, advies, goede bereikbaarheid en snelle professionele ondersteuning wanneer nodig. Professionals zagen het als hun taak om wederzijdse verwachtingen met de JIM af te stemmen en de JIM te ondersteunen tijdens het traject om overbelasting van de JIM te voorkomen (Razenberg, & Blom, 2013, 2014). Aangezien het in dit onderzoek een kleine groep JIM's en professionals betrof, is het belangrijk deze topics in huidig onderzoek met een grotere groep respondenten verder te verkennen.

2. Methode

In de periode van oktober 2017 tot en met juni 2018 is de samenwerking tussen professionals uit de specialistische hulp van Youké en informele mentoren tijdens het uitvoeren van de JIM-aanpak onderzocht. 15 professional-JIM koppels zijn individueel geïnterviewd over de samenwerking binnen 15 JIM-trajecten: Er is gekozen voor een individueel interview in de verwachting dat de professionals en de JIM's hierdoor zouden spreken vanuit hun eigen perspectief.

In de periode van dataverzameling waren binnen het InVerbinding team van Utrecht-Stad niet voldoende professionals werkzaam en daarom is in overleg met Youké en de projectgroep besloten om de dataverzameling uit te breiden naar de regio's: Eemland, Foodvalley en de Gooi- en Vechtstreek. Youké-breed waren destijds 15 professionals werkzaam binnen de InVerbinding teams en daarom zijn er 15 professional-JIM koppels geïnterviewd in plaats van de beoogde 20. Een andere reden om niet meer op zoek te gaan naar andere respondenten was dat er sprake was van saturatie (Baarda et al., 2018).

De JIM's zijn geworven via de professional. Er is een diverse groep JIM's geïnterviewd. Van de 15 JIM's was 80% vrouw en 20% man. De JIM's waren vrienden van de familie (40%), familieleden (27%), burens (20%), een oud-docent (6,5%) en een oud-vrijwilliger (6,5%) van de jongere. 94% was van Nederlandse afkomst en 6% van niet-westerse afkomst. De leeftijden van de JIM's zijn niet exact bekend, maar varieerden van midden 20 tot midden 80.

Voor de interviews werd een topiclijst van vijf topics (zie bijlage 1) gebruikt: rolverdeling, relatie, verwachtingen, doelen en ondersteuning. De gebruikte topiclijst is onder meer gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek naar samenwerking en alliantie tussen verschillende organisaties (Bell, Kaats, & Opheij, 2013; Nuño-Solinís et al., 2013) en eerder (verkenkend) onderzoek binnen Youké naar de In Verbinding teams en de JIM-aanpak (Razenberg & Blom (2013, 2014). Ook hebben professionals vanuit Youké aangegeven over welke thema's zij meer informatie zouden willen. De vragenlijst is daarna ter beoordeling van het taalgebruik en de relevantie van de vraagstelling voorgelegd aan een professional en een JIM.

De interviews zijn opgenomen met een audiorecorder en ad verbatim getranscribeerd. Voor de analyses is het programma Nvivo (12) gebruikt. De interviews zijn open, axiaal en selectief gecodeerd aan de hand van de topics uit de topiclijst (Boeije, 2011). Om recht te doen aan de interbeoordelaars-betrouwbaarheid, is een aantal interviews door de projectleider en een student-assistent, afzonderlijk van elkaar, gecodeerd en zijn de bevindingen besproken, totdat consensus over de manier van coderen werd bereikt. Het onderzoeksdesign en de toestemmingsprocedure voor JIM's en professionals met *active informed consent* zijn goedgekeurd door de Facultaire Ethische Toetsingscommissie (FETC) van de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht.

3. Resultaten

3.1. Rolverdeling in de samenwerking tussen professionals en JIM's

Totstandkoming rolverdeling

Om uitspraken te kunnen doen over het verloop van de samenwerking tussen professionals en JIM's, is eerst geïnventariseerd hoe de rolverdeling binnen de besproken trajecten was vormgegeven. Aan het begin van het traject werden tijdens een gesprek met de professional, de JIM en het gezin afspraken gemaakt over de inrichting van het contact. Hoe dit eruit zag is per traject verschillend en was afhankelijk van de wensen van het gezin, de JIM en de professional. Meestal werden de afspraken mondeling vastgelegd en soms maakte de professional een contract dat ondertekend werd door de betrokkenen. Verder werd afgesproken hoe om te gaan met privacy. In principe hield iedereen zich aan deze afspraken over privacy, behalve als de veiligheid van de jongere in gevaar was of dreigde te komen. Aan het begin van het traject werd ook een 'JIM-gesprek' tussen de JIM en de professional gepland. Dit gesprek was expliciet bedoeld voor rolinvulling van de JIM, het bespreken van wederzijdse verwachtingen en het maken van afspraken over de rolverdeling tussen de professional en de JIM. Verder werd besproken hoe om te gaan met een situatie die dreigt te escaleren en wie er dan ingreep.

De behoeften aan contact met de professional verschilde per JIM. In sommige trajecten hadden de JIM en de professional wekelijks telefonisch- of mailcontact en in andere trajecten belden ze elkaar wanneer nodig. Professionals vonden het erg belangrijk om de JIM te laten weten dat de JIM altijd contact met hen mocht opnemen, indien nodig.

Naarmate het traject vorderde, werd regelmatig besproken of de huidige afspraken nog passend waren qua vorm en intensiteit. In een aantal trajecten was sprake van contactmomenten waarbij de JIM, de professional, ouders en de jongere aanwezig waren, maar er waren ook trajecten waarin de JIM vooral het contact met de jongere onderhield en de professional gesprekken met de ouders had. De rolverdeling binnen de trajecten tussen het gezin, de JIM en de professional verschilde dus per traject en was afhankelijk van de wensen en mogelijkheden van de gezinsleden en de JIM.

3.2. Rolbeleving van professionals en JIM's

Rolbeleving van de professional

Aan de professionals is gevraagd hoe zij hun rol binnen het traject beleefden, met betrekking tot het samenwerken met de JIM. Het samenwerken met een JIM maakte volgens professionals hun rol binnen het traject vaak eenvoudiger uitvoerbaar, omdat de JIM ingang had in het gezin en meer tijd kon doorbrengen met de jongere dan de professional. In de benadering van het gezin kon de professional de kennis van de JIM goed benutten en afstemmen met de JIM over de juiste stappen in de hulpverlening. Professionals probeerden zelf op de achtergrond te blijven binnen het traject en aan te sluiten bij de wensen en ideeën van de gezinsleden en de JIM.

Professionals gaven aan te merken dat gezinnen vaak zelf oplossingen binnen het traject aandroegen. De meeste professionals hadden de ervaring dat als het gezin en de JIM de leiding hadden, dit vaak leidde tot positieve veranderingen in de problematische situatie. De invulling van hun rol vroeg, volgens professionals, om vraaggericht en creatief werken en kunnen aansluiten bij en afstemmen met de verschillende gezinnen en JIM's. Professionals ervoeren het als prettig om tijdelijk te kunnen ondersteunen waar nodig en dan positief af te kunnen sluiten.

Professionals zagen naast deze positieve aspecten ook uitdagingen en obstakels tijdens het werken met een JIM. Hierbij ging het bijvoorbeeld om het grotendeels overlaten van de invulling van het traject aan de JIM en het gezin, wanneer professionals zelf ook ideeën hadden over wat er zou kunnen of moeten veranderen binnen het gezin. De grote betrokkenheid van de JIM bij het

Samenwerking tussen professionals in de specialistische hulp en informele mentoren binnen de JIM-aanpak

gezin zorgde bij sommige professionals voor twijfels over of ze zelf het gezin voldoende ‘in beeld hadden’ en of ze voldoende contact hadden met het gezin en de JIM. Het is belangrijk om als professional de JIM het vertrouwen te geven om zelfstandig te werk te gaan in het traject, maar de professional moet wel voldoende zicht blijven houden op het hulpverleningsproces in verband met de professionele verantwoordelijkheid voor het traject. Hierin een balans vinden was voor de professionals een uitdaging. Professionals hadden ook de ervaring dat door de betrokkenheid van de JIM, hun eigen werkzaamheden wellicht minder zichtbaar waren voor het gezin. Volgens professionals is het daarom nodig te kunnen omgaan met wellicht minder expliciete waardering vanuit het gezin. Professionals zagen dus zeker de meerwaarde van het werken met een JIM, maar kwamen ook bepaalde moeilijkheden of uitdagingen tegen tijdens het samenwerken met iemand uit het netwerk.

Rolbeleving van de JIM

Net als de professionals, ervoeren JIM's hun rol ook op verschillende manieren. Een aantal JIM's gaf aan veel voldoening uit hun rol te halen, omdat ze een positie hadden verworven binnen het gezin waarin zij ruimte voelden om mee te mogen denken en beslissen. Deze ervaren invloed op de situatie van het gezin en de jongere zorgde voor zelfvertrouwen bij de JIM's, omdat ze merkten dat het gezin adviezen van hen aannam. Dit is belangrijk voor JIM's, omdat ze het helpen van het gezin als een zinvolle tijdsinvulling zagen en hier zelf van konden leren voor de toekomst en hun eigen gezin. Tegelijkertijd gaven ook bijna alle JIM's aan dat zij hun rol zwaar en intensief vonden. Het verantwoordelijkheidsgevoel dat zij ervoeren was soms een keerzijde van de invloedpositie binnen het gezin. Dit werd veroorzaakt door de confrontatie met de problematiek van het gezin en het hebben van zorgen over het gezin. Het bij aanvang niet goed kunnen inschatten wat de rol als JIM inhield, ervoeren sommige JIM's ook als lastig. In de praktijk was de rol soms zwaarder dan zij aanvankelijk hadden verwacht. Dit was vooral het geval bij de JIM's die de jongere tijdelijk in huis namen of deze regelmatig een time-out plek boden, omdat de situatie van het gezin en het privéleven van de JIM op deze manier met elkaar verweven raakten. Ook JIM's die de jongere geen onderdak hadden geboden, gaven aan dat zij een balans moesten vinden in het verdelen van de taken als JIM en hun privé leven.

Om deze redenen vond een aantal JIM's dat de rol van de JIM minder groot en meer afgebakend moest worden binnen het traject. De meningen over hoe dit in de praktijk uitgewerkt kon worden waren verdeeld. Zo vond één JIM dat de jongere bij de JIM terecht moet kunnen voor afleiding, maar dat voeren van gesprekken met de jongere de taak van de professional hoorde te zijn. Andere JIM's deelden deze mening niet, maar zouden wel willen dat de JIM meer begeleiding kreeg van de professional bij het omgaan met ingewikkelde situaties. Ook het creëren van meer saamhorigheid tussen JIM's werd genoemd als ondersteunend, bijvoorbeeld door het maken van een WhatsApp groep voor JIM's, beheerd door een professional. Kort gezegd ervoeren JIM's binnen hun rol zowel positieve als negatieve aspecten en hadden zij er baat bij wanneer zij wisten waar ze aan toe waren en toegang hadden tot ondersteuning van professional ofwel andere JIM's,

Verschillen in rol

JIM's en professionals is gevraagd wat zij zagen als aspecten waarin hun rollen van elkaar verschilden. Professionals en JIM's benoemden dat het grootste verschil bestond in de aanwezigheid en de intensiteit van het contact. De JIM was veel intensiever betrokken dan de professional vanuit een natuurlijk ontstane en duurzame relatie met de jongere, meestal gebaseerd op vertrouwen en liefde. Hoewel de professional ook begaan was met de jongere, was er sprake van een professionele afstand en een betrokkenheid zolang als nodig. De JIM handelde vanuit emotie en intuïtie in combinatie met kennis over het gezin. De professional handelde vanuit kennis en expertise op het gebied van hulpverlening en had de bevoegdheid (en de plicht) om vanuit professionaliteit bepaalde beslissingen te nemen, maar had bij het maken van

Samenwerking tussen professionals in de specialistische hulp en informele mentoren binnen de JIM-aanpak

beslissingen het inzicht en de steun van de JIM nodig. De professional en de JIM keken dus allebei vanuit hun eigen perspectief naar de jongere. Juist door dit verschil in betrokkenheid vonden JIM's en professionals dat zij elkaar goed aanvulden.

Redenen om JIM te worden volgens professionals en JIM's

Volgens professionals was een belangrijke reden voor mensen om JIM te worden het willen helpen van een gezin waarover zij zich zorgen maakten, maar geen idee hadden over hoe zij konden ondersteunen of zich niet zomaar wilden bemoeien met het gezin. Soms had de JIM deze rol al binnen het gezin en werd deze rol geformaliseerd. Het zou ook kunnen zijn, aldus de professionals, dat JIM's zelf ooit hadden ervaren hoe fijn het is om een steunfiguur te hebben en deze rol daarom nu zelf ook voor iemand wilden vervullen. Volgens professionals voelden de meeste JIM's zich vereerd als ze gevraagd werden, omdat het hen het gevoel gaf dat ze veel betekenden voor de betreffende jongere. JIM's noemden dezelfde redenen als professionals om JIM te worden, namelijk het willen helpen van de jongere en omdat er sprake was van een hechte band en/of oprechte betrokkenheid. JIM's gaven aan, net als de professionals, dat het verzoek om JIM te worden voor hen een eer was, omdat het voor jongeren vaak een grote stap was om hulp te vragen en het echt iets betekende om daar als persoon voor uitgekozen te worden. Vaak waren er, aldus de JIM's, weinig mensen in de omgeving van het betreffende gezin die konden en wilden helpen en daarom hadden de meeste JIM's zonder twijfel het verzoek van de jongere geaccepteerd. JIM's en professionals leken dus dezelfde ideeën te hebben over de redenen waarom iemand JIM werd en hoe JIM's het ervoeren om gevraagd te worden.

3.3. Succesfactoren in de samenwerking volgens professionals en JIM's

Professionals en JIM's waren over het algemeen heel tevreden over de samenwerking. De meeste professionals ervoeren de JIM's als betrouwbaar, flexibel en serieus betrokken. Er was sprake van goede bereikbaarheid van zowel professionals als JIM's. Volgens JIM's hadden de professionals geen '9 tot 5 mentaliteit' en werd er ook (indien nodig) 's avonds en in het weekend gecommuniceerd. JIM's gaven aan regelmatig updates te krijgen over belangrijke ontwikkelingen bij het gezin, bijvoorbeeld als er een gesprek had plaatsgevonden met ouders waar de JIM niet bij aanwezig was. Wanneer een professional op vakantie was, was er meestal een collega beschikbaar voor vragen. Zowel professionals als JIM's gaven aan het gevoel te hebben altijd op elkaar te kunnen rekenen. De professionals hadden er vertrouwen dat de JIM hen om hulp vraagt wanneer dit nodig is.

Professionals en JIM's beschreven hun samenwerkingsrelatie als informeel en gelijkwaardig. Er was sprake van wederzijds vertrouwen en daardoor ruimte voor het bespreken van eventuele knelpunten en het geven van feedback aan elkaar. Humor werd ingezet om ingewikkelde situaties nuchter te kunnen benaderen, volgens professionals en JIM's. Volgens JIM's kwam de gelijkwaardige manier van samenwerken vooral tot uiting in de houding van de professional, die goed naar hen luisterde en hen serieus nam. JIM's hadden daarom het idee dat ze alles konden delen met de professionals. De meeste JIM's ervoeren dat zij met de professionals op één lijn stonden binnen het traject, en elkaar daarin goed aanvulden.

Als het gaat om de benadering van het gezin luisterden de professionals, volgens JIM's, goed naar alle gezinsleden en kregen gezinsleden de ruimte om hun verhaal te vertellen. De professional zag, volgens de JIM's, duidelijk welke personen belangrijk zijn voor het gezin en wat er speelt tussen de gezinsleden. In de benadering van jongeren bood de professional rust en gaf erkenning. Professionals ervoeren het als prettig dat de JIM's de juiste manieren wisten om de jongere te benaderen en daarin zelf met ideeën en initiatieven kwamen. Volgens de professionals konden de meeste JIM's goed overzien welke invloed hun aanwezigheid en positie binnen het traject had en beseften ze dat door hun rol de relatie met de gezinsleden kon veranderen. Samenvattend lagen

de succesfactoren in de samenwerking tussen professionals en JIM's vooral op het gebied van communicatie, de samenwerkingsrelatie en de benadering van het gezin.

3.4. Verbeterpunten in de samenwerking volgens professionals en JIM's

Verbeterpunten volgens professionals

Naast succesfactoren zagen professionals ook verbeterpunten binnen de samenwerking op het gebied van de communicatie tussen de JIM, de jongere en de professional. Soms communiceerde een JIM volgens een professional niet over belangrijke ontwikkelingen, bijvoorbeeld als de JIM geen contact meer had met de jongere. Een ander belemmerende factor die genoemd werd was een praktisch punt, namelijk dat de JIM ver weg woonde van de jongere en het daardoor lastig was om afspraken te plannen. Andere genoemde verbeterpunten hadden vooral te maken met de motivatie van het gezin en de positie van de JIM. Een professional had bijvoorbeeld de ervaring dat ouders niet gemotiveerd waren voor het betrekken van een JIM. Binnen een ander traject nam de JIM een positie in tegenover de ouders.

Verbeterpunten volgens JIM's

JIM's noemden vooral verbeterpunten in de samenwerking met de professionals op het gebied van sturing binnen het hulpverleningsproces, de invloed van de professional en de ondersteuning vanuit de professional. Hoewel JIM's het als prettig ervaarden wanneer de professional goed luisterde naar alle betrokkenen en ieder gezinslid in hun waarde liet, vonden ze het de taak van de professional om uiteindelijk het proces vorm te geven en de lijnen in de begeleiding uit te zetten. Ongeveer een kwart van de JIM's hadden in het traject een meer sturende en leidinggevende rol vanuit de professional verwacht. In één van de trajecten had de JIM dit verbeterpunt besproken met de professional en er is toen uitgelegd dat deze werkwijze bewust gekozen werd om het gezin en de JIM zelf te laten nadenken en te activeren. Twee JIM's hadden verwacht dat de professional meer druk zou uitoefenen en verandering teweeg zou kunnen brengen, bijvoorbeeld in het overleggen met school, of dat de professional een strengere houding naar de jongere toe zou aannemen. Twee JIM's hadden aangegeven aan dat zij meer ondersteuning van de professional verwachtten en behoefte hadden aan een vaste structuur in afspraken met het gezin en de jongere en meer één op één overlegmomenten met de professional. Ook was er behoefte aan meer ondersteuning bij hoe je als JIM een moeilijk gesprek aan kunt gaan met een jongere. Een aantal JIM's meenden dat de uitleg die zij kregen aan het begin van het traject duidelijker en uitgebreider mocht en ook zou moeten ingaan op het samenwerkingsproces tussen de JIM en de professional.

Verbeterpunten volgens zowel JIM's als professionals

Zowel JIM's als professionals zagen tot slot verbeterpunten binnen het afsluiten van het traject en de duidelijkheid over de invulling van de rol van de JIM. Een aantal JIM's meenden dat deze invulling nu te open is en dat het niet duidelijk was wat er na afsluiting van het traject van de JIM verwacht werd en waar de JIM en het gezin, indien nodig, terecht konden voor professionele ondersteuning. Een aantal professionals gaf gezinnen en JIM's de mogelijkheid om na afsluiting van het traject nog eens contact op te nemen bij vragen, maar hier is niet veel tijd voor en het is ook geen standaard onderdeel van de methode. Het advies van de JIM's was om in de evalueerfase uitgebreid stil te staan bij de rol die de JIM na afsluiting zal hebben binnen het gezin en wat hierin de wensen en verwachtingen van het gezin en de JIM zijn. Dit kan misverstanden en mogelijke overbelasting van de JIM's voorkomen. Het is niet wenselijk wanneer de JIM zich verplicht voelt om 'voor altijd' JIM te blijven. Professionals dachten dat het goed is om een duidelijk nazorgtraject vorm te geven zodat voor JIM's en gezinnen de mogelijkheid bestaat om bij

vragen contact met een professional te hebben ook na afsluiting van het traject, op een laagdrempelige manier bijvoorbeeld in de vorm van een consult.

3.5. Taken, vaardigheden en verantwoordelijkheden

Taken van de JIM en de professional

Onder JIM's en professionals is geïnventariseerd wat zij zagen als hun eigen taken en die van de ander. Dit is gevraagd voor fase-specifieke taken en voor algemene taken. In tabel 1 zijn de fase-specifieke taken weergegeven. In tabel 2 zijn de algemene taken van de JIM volgens JIM's en professionals weergegeven en in tabel 3 zijn de algemene taken van de professional volgens JIM's en professionals weergegeven.

Tabel 1: Fase-specifieke taken van de JIM's en de professionals

Fase	Taken van de professional	Volgens JIM's	Volgens professionals	Taken van de JIM	Volgens JIM's	Volgens professionals
1	Motiveren van het gezin om na te denken over wie in het netwerk gevraagd kan worden als JIM		X	Een invloedspostie verwerven binnen het gezin		X
	Meedenken met het gezin over een mogelijke JIM en het proces van het zoeken naar een JIM begeleiden	X	X	Samen met de jongere en de professional te onderzoeken hoe zij de samenwerking vorm willen geven		X
	Het in positie brengen van de JIM door het begeleiden van de opzet van het contact en de rolverdeling tussen de JIM en het gezin	X	X			
	Het voeren van gesprekken met de JIM over de verwachtingen tijdens het traject			X		
	Investeren in het tot stand laten komen van een goede samenwerking tussen JIM en jongere	X	X			
	Meer afstand nemen wanneer contact tussen de JIM en het gezin eenmaal goed verloopt			X		
	Duidelijkheid en houvast bieden aan JIM's omdat de rol vrij open is.	X				
2&3	De voortgang van het proces monitoren en	X	X			

	bewaken					
	De leiding nemen in het proces van het hulpverleningstraject	X				
	Ingrijpen wanneer nodig	X	X			
	Samenwerken met de JIM en het gezin aan de gestelde doelen	X	X			
4	Samen met het gezin en de JIM de toekomst bespreken en afspraken maken over de eventuele voortzetting en vormgeving van de samenwerking met de JIM	X	X	Doorgaans minder directe betrokkenheid nodig van JIM aan het einde van traject, omdat gezin zelfstandiger is geworden	X	X
	De JIM en het gezin duidelijk maken waar zij terecht kunnen voor ondersteuning mocht dit nodig zijn.	X	X			

Tabel 2: Algemene taken van de JIM

Taken JIM's	Volgens JIM's	Volgens professionals
Klaarstaan voor de jongere en zorgen dat de jongere altijd terecht kan bij de JIM	x	x
Meedenken met, ondersteunen en adviseren van ouders binnen het traject, bijvoorbeeld door het bieden van een 'time-out' plek voor de jongere	x	x
De professional ondersteunen en adviseren tijdens contact met de ouders en de jongeren tijdens het traject, bijvoorbeeld over wat de beste benadering van het gezin is	x	x
De professional op de hoogte houden van belangrijke ontwikkelingen	x	x
Het normaliseren van de situatie		x
Praktische invulling van taken van de JIM verschillen per traject en hangen af van de wensen en behoeften van het gezin		x

Tabel 3: Algemene taken van de professional

Taken professionals	Volgens JIM's	Volgens professionals
De JIM binnen het gezin goed in positie brengen, door bijvoorbeeld naar het gezin en de JIM uit te dragen dat de adviezen van de JIM nuttig en waardevol zijn	x	x
Een gelijkwaardige samenwerkingsrelatie creëren door advies aan te nemen van de JIM en de JIM serieus te nemen	x	x
Streven naar het creëren van gezamenlijkheid tussen ouders, jongere en de JIM	x	x
Wanneer nodig inzetten van eigen expertise en eigen thema's inbrengen bijvoorbeeld bij opvoedingsvragen van ouders	x	x
Contact onderhouden en afstemmen met andere betrokken hulpverleningsorganisaties, het betrekken van aanvullende expertise indien nodig en tijdig inschatten of de JIM-aanpak (nog) de meest passende vorm van hulp is.	x	x
Altijd proberen aan te sluiten bij de wensen en mogelijkheden van het gezin en de JIM		x
Bewust blijven reflecteren op het eigen handelen, idealiter samen met collega's, door bijvoorbeeld casuïstiek te bespreken en advies en feedback te vragen en te geven aan elkaar		x
Het proces van het hulpverleningstraject bewaken en op een proactieve manier begeleiden	x	

Vaardigheden van de JIM en de professional

Een aantal JIM's en professionals meende dat er geen specifieke vaardigheden nodig zijn om JIM te kunnen zijn. Het was volgens JIM's vooral belangrijk om jezelf te zijn en je 'boerenverstand' te gebruiken. Volgens de professionals bezat de JIM de al vaardigheden die aansloten op de behoefte van de jongere, daarom koos de jongere juist voor deze specifieke JIM. Bepaalde vaardigheden waren wellicht mooi meegenomen, maar maakten iemand niet noodzakelijk tot een goede JIM en gaven ook geen garantie op een voorspoedig verloop van het traject. Sommige JIM's en professionals waren wel van mening dat specifieke vaardigheden nuttig zijn voor het uitvoeren van de rol als JIM. Deze zijn weergegeven in tabel 4. In tabel 5 zijn de vaardigheden weergegeven die de professional volgens de professionals en de JIM's moet bezitten.

Tabel 4: Vaardigheden van de JIM volgens JIM's en professionals

Vaardigheden JIM's	Volgens JIM's	Volgens professionals
Goed kunnen luisteren naar de jongere	X	x
Het kunnen inleven in de jongere en kunnen aansluiten bij diens behoeften, bijvoorbeeld wanneer de jongere behoefte heeft aan ontspanning en afleiding in plaats van gesprekken en adviezen	X	x
Het kunnen bieden van vertrouwen, veiligheid, geborgenheid en structuur, bijvoorbeeld door het plannen van vaste contactmomenten	x	x
Streng durven optreden tegen de jongere wanneer nodig en om kunnen gaan met weerstand en vermijding bij de jongere	x	x
Het kunnen aangeven van de eigen grenzen en de problematiek van het gezin niet tot de eigen verantwoordelijkheid maken	x	x
naast aansluiting bij de jongere ook aansluiting vinden bij ouders, omdat er dan meer kans is op verandering binnen het gezin		x
kunnen aanvoelen wanneer informatie belangrijk is om te delen met ouders en/of professional en wanneer niet		x

Tabel 5: Vaardigheden van de professional volgens JIM's en professionals

Vaardigheden professionals	Volgens JIM's	Volgens professionals
Sociaal- en communicatief vaardig zijn,	x	
Eerlijke en transparante communicatie, bijvoorbeeld benoemen wat wel en niet goed gaat	x	
Goed luisteren	x	x
Oprecht betrokken zijn en een veilige sfeer creëren, waarbinnen alle betrokkene de ruimte krijgen om zich te uiten	x	
Zich richten op krachten binnen het gezin en zich empathisch opstellen naar het	x	x
Met een helikopter view kijken naar de verhoudingen binnen het gezin, de invloed van de JIM en naar het proces van de hulpverlening	x	x
Het gezin laten merken echt te geloven in de kracht van het betrekken van het netwerk bijvoorbeeld door de JIM de ruimte geven om goed in positie te komen en te blijven		x
Sterk in de schoenen staan, zaken relativeren en eigen grenzen aangeven	x	x

De JIM en het gezin helpen met het bewaken en aangeven van grenzen	x	
Kordaat zijn, bijvoorbeeld knopen durven doorhakken	x	
Samen met het gezin nadenken over mogelijke oplossingen door een coachende rol aan te nemen	x	x
De verantwoordelijkheid voor de eigen situatie bij het gezin laten		x

Verantwoordelijkheden binnen het JIM-traject

Professionals en JIM's leken over het algemeen dezelfde ideeën te hebben over de verdeling van verantwoordelijkheden binnen het traject. De meeste professionals vonden dat de JIM geen formele verantwoordelijkheden had, omdat de professional verantwoordelijk is voor het traject., Zowel professional als JIM's zagen de professionals als verantwoordelijk voor het waarborgen van de veiligheid van de jongere, omdat de professional werkzaam is bij de organisatie die de hulp aanbiedt. Wel benoemden professionals dat zij het als prettig ervaren wanneer de JIM signalen van onveiligheid tijdig besprak met de professional. Zij zagen hierin voor de JIM dus geen formele verantwoordelijkheid, maar wel een maatschappelijke verantwoordelijkheid. JIM's zagen voor zichzelf deze rol in het algemeen ook en gaven aan deze signalen tijdig met de professional te zullen delen. Vervolgens kunnen de JIM en de professional dan samen met het gezin bespreken hoe de veiligheid verbeterd kan worden. De JIM en de professional kunnen elkaar in een dergelijk gesprek goed aanvullen, omdat de JIM het gezin kan motiveren en de professional weet wat nodig en mogelijk is. De professional is degene die Samen Veilig (SaVe) inschakelt wanneer nodig. De meeste JIM's en professionals vonden dat de verantwoordelijkheid voor het waarborgen van de veiligheid bij de professional is belegd, maar dat de JIM wel betrokken moet worden in het proces eromheen.

3.6. Doelen en verwachtingen

Aan de professionals en JIM's is gevraagd welke doelen en verwachtingen zij hadden in de samenwerking met de JIM en het gezin. Het ging hierbij om doelen tijdens het samenwerken. In tabel 6 zijn deze doelen weergegeven.

Tabel 6: Doelen van professionals en JIM's tijdens het samenwerken

JIM's
<ul style="list-style-type: none">• Ervoor zorgen dat de gezinsleden weer een betere band krijgen met elkaar• Bieden van hulp en vertrouwen aan de jongere waar nodig• De veiligheid van de jongere waarborgen• Op basis van gelijkwaardigheid, bereikbaarheid, openheid en eerlijkheid een prettige samenwerking nastreven.• De professional goed informeren over de bezigheden als JIM
Professionals
<ul style="list-style-type: none">• Prettig samenwerken met het gezin en de JIM• Zo goed mogelijk ondersteunen van de JIM door te monitoren of de JIM niet overbelast raakt en de JIM bevestiging en waardering te geven.• Bijdragen aan het creëren van een stabiele relatie tussen JIM en jongere, die idealiter nog voortduurt nadat de professional het traject afsluit. Hiervoor is het nodig tijd te investeren in het goed leren kennen van de JIM• De JIM zodanig goed in positie krijgen dat het traject vooral een proces wordt van de JIM en het gezin, waarbij de professional betrokken is om te ondersteunen• Bereikbaar zijn voor de JIM

Idee over doelen van de ander

JIM's en professionals hadden de samenwerkingsdoelen niet onderling met elkaar besproken. Professionals dachten dat JIM's niet bewust bezig waren met de doelen binnen de samenwerking met de professional. Ze meenden dat het voor de JIM alleen belangrijk is om een goede JIM te zijn, passend bij de wensen van de jongere en om prettig samen te werken met de professional. JIM's hebben over het algemeen niet veel uitspraken gedaan over wat de doelen van de professional in de samenwerking waren, behalve het beste willen voor het gezin.

Overeenkomsten of verschillen in doelen

Wel hadden zowel professionals en JIM's het idee dat hun doelen meestal overeenkwamen en vonden dit belangrijk voor een prettige samenwerking en duidelijke boodschap naar het gezin toe. Een gezamenlijk doel dat de JIM en de professional in alle trajecten hadden is het beste willen voor het gezin. Volgens professionals kwam het weleens voor dat een JIM en een professional verschillende doelen hebben. Dit kan de samenwerking belemmeren. Volgens JIM's en professionals is het belangrijk om de verschillen in doelen te bespreken en dit ook te blijven doen tijdens het traject. Soms vonden de JIM en de professional allebei iets anders het beste voor het gezin.

Verwachtingen van de ander binnen het traject

Onder de professionals en JIM's is geïnventariseerd welke verwachtingen zij van elkaar hadden binnen de samenwerking. Veel professionals gaven aan geen specifieke verwachtingen te hebben van de JIM. Dit komt omdat de JIM vrijwillig betrokken is en die betrokkenheid in ieder traject anders is vormgegeven. Na doorvragen bleken er toch drie verwachtingen te zijn die de professional vaak van de JIM heeft. Deze verwachtingen en de verwachtingen van de JIM zijn weergegeven in tabel 7.

Samenwerking tussen professionals in de specialistische hulp en informele mentoren binnen de JIM-aanpak

Tabel 7: Wederzijdse verwachtingen volgens professionals en JIM's

JIM's	Professionals
<ul style="list-style-type: none"> • Serieus genomen worden in rol door de professional • Bij de professional terecht kunnen voor ondersteuning wanneer dit nodig is. • De professional bewaakt het proces van de hulpverlening en de voortgang van de doelen en geeft de JIM hierover regelmatig updates 	<ul style="list-style-type: none"> • Wanneer de JIM ja zegt op de vraag van de jongere dient de JIM zich hier ook echt aan te verbinden door de jongere te steunen en loyaal te zijn • JIM communiceert signalen van onveiligheid binnen het gezin tijdig • De JIM wisselt informatie uit met de professional en overlegt over wat er nodig is binnen het traject.

Idee over verwachtingen van de ander

Naast de eigen verwachtingen van professionals en JIM's is ook geïnventariseerd wat professionals en JIM's dachten dat de ander van hen verwachtte. Professionals meenden dat de JIM vooral ondersteuning van de professional verwachtte en de mogelijkheid tot het opnemen van contact wanneer dit nodig of gewenst was. Verder verwachtten JIM's, volgens professionals, dat zij op de hoogte worden gehouden van belangrijke ontwikkelingen. Professionals merkten dat sommige JIM's verwachtten dat zij vanuit hun professionele achtergrond en positie meer zaken konden beïnvloeden dan in werkelijkheid het geval was. Het kwam ook voor dat JIM's bij aanvang verwachtten dat de professional is aangesteld om alles op te lossen binnen het traject. Om valse verwachtingen onderling te voorkomen, is het volgens professionals belangrijk om bij aanvang van het traject de verwachtingen met de JIM af te stemmen en dit ook te blijven evalueren. De meeste JIM's gaven aan niet het idee te hebben dat de professional specifieke verwachtingen van hen had, behalve het uitoefenen van de rol van de JIM en de taken die daarbij hoorden. Bij het nemen van een beslissing dachten JIM's dat de professional verwachtte dat de JIM afstemming zoekt met de professional en niet op eigen houtje een beslissing gaat nemen. Een JIM dacht dat professionals verwachtten dat de JIM ook na afsluiting van het traject betrokken zou blijven. Verder werd genoemd dat de professional van de JIM verwachtte dat de eigen grenzen bewaakt en aangegeven werden. Het leek zo te zijn dat de ideeën die JIM's en professionals hebben over de verwachting van de ander redelijk overeenkwamen met de werkelijkheid.

3.7. Ondersteuning van de JIM

Aan de professionals en JIM's zijn vragen gesteld over de ondersteuning van de JIM binnen het traject. De ondersteuningsbehoefte van JIM's bleek per traject te verschillen maar professionals en JIM's noemden beiden een aantal thema's waarop ondersteuning van de professional altijd nodig is.

Bereikbaarheid en overleg

Vrijwel alle JIM's wilden erop kunnen vertrouwen dat de professional goed bereikbaar was en ingreep binnen het gezin wanneer nodig. Ook vrijwel alle JIM's hadden behoefte aan het sparren, overleggen en het delen van informatie en signalen met de professional. Volgens professionals kwam dit omdat JIM's geconfronteerd werden met (complexe) problematiek en iemand nodig hadden om dit mee te delen, die begreep waar het inhoudelijk over ging. Het is belangrijk dat JIM's hun emoties konden delen met de professional, bijvoorbeeld na een lastig gesprek. JIM's vonden dit prettig omdat zij door het ondersteunende contact met de professionals konden verifiëren of ze op de goede weg zijn en bevestiging kregen voor wat zij tot nu toe gedaan hadden als JIM. JIM's vonden het belangrijk om zorgen die zij hadden over de jongere met de professional te kunnen bespreken, zodat ze er zeker van konden zijn dat de professional op de hoogte was.

Soms is het als professional goed om hiertoe zelf initiatief te nemen, omdat niet elke JIM hier uit zichzelf om vraagt.

Bevestiging en erkenning

Sommige JIM's hadden meer bevestiging, erkenning, advies en steun nodig dan andere JIM's en vonden het prettig om van de professional te horen dat ze het goed doen en gewaardeerd werden. Professionals vonden het belangrijk om af en toe aan de JIM's te vragen hoe het met hen ging en 'of ze het nog redden' tijdens het traject. JIM's die minder behoefte hadden aan bevestiging, zochten vooral ondersteuning in de vorm van afstemming en overleg. De ondersteuningsbehoefte van de JIM varieerde tijdens het traject. Wanneer het goed ging met het gezin, kon de JIM vaak veel zelf doen. De professional moest per traject goed kunnen aanvoelen en aansluiten bij wat de JIM nodig had, maar tegelijkertijd moest de professional de JIM het idee geven dat er vertrouwen was in de JIM, zodat deze goed in positie kon komen.

Duidelijke taakverdeling

Vrijwel alle JIM's hadden, volgens professionals, behoefte aan een duidelijke taakverdeling en het samen met de professional bespreken of het traject de juiste kant op ging. Verder ondersteunden de professionals de JIM's bij het opstellen van doelen met het gezin. Sommige JIM's hadden behoefte aan het samen voorbereiden van gesprekken met het gezin, zodat afgesproken kon worden wie welke rol aannam terwijl andere JIM's deze gesprekken zelfstandig aangingen en achteraf hun eigen initiatieven wilde bespreken met de professional. Sommige JIM's hadden af en toe de behoefte om ontlast te worden, bijvoorbeeld doordat de professional een lastig onderwerp besprak met het gezin of slecht nieuws bracht, of dat de professional tijdens een gesprek een strenge rol aannam om de jongere in beweging te krijgen. Soms kon de professional ook proberen om de JIM te motiveren om wat strenger of directer te zijn naar het gezin toe.

Het aangeven van grenzen en omgaan met emoties

Het kwam wel eens voor dat JIM's teveel willen doen voor een gezin en hierbij over hun eigen grenzen gaan. De professional kon de JIM hierbij ondersteunen, door te benoemen en zichtbaar te maken wat de JIM allemaal al doet en aan te geven dat de verantwoordelijkheid uiteindelijk bij het gezin ligt. Dit zou vooral prettig zijn voor JIM's die de neiging hadden om zich schuldig te voelen als ze niet aan alle verzoeken van het gezin konden voldoen, aldus de professionals. JIM's ervaren het als prettig als de professional hun grenzen erkende in het bijzijn van het gezin. Zo voelden zij zich gesterkt om hun grenzen aan te geven. Tijdens het contact met het gezin werden JIM's soms geconfronteerd met lastige of ingrijpende situaties. JIM's gaven aan dat ze het prettig vonden om te leren van de professional hoe zij hun indrukken konden loslaten, zodat ze deze niet teveel meenamen in hun eigen leven. Soms nam een JIM de rol van de ouders teveel over of kwam de JIM tussen familieleden in te staan. De professional zou de JIM hierbij kunnen ondersteunen door het gesprek hierover aan te gaan. In drie trajecten zochten JIM's naast ondersteuning bij de professional nog ondersteuning bij anderen, bijvoorbeeld bij de eigen partner of een psycholoog.

Psycho-educatie, JIM-avonden en budget

Professionals vertelden dat JIM's wel eens behoefte hadden aan psycho-educatie bijvoorbeeld over verslaving of psychische stoornissen. Een aantal JIM's gaf aan dat psycho-educatie iets is wat ze hadden gemist in de ondersteuning van de professional. Psycho-educatie zou JIM's kunnen helpen om bepaald gedrag van de jongere of andere gezinsleden te kunnen begrijpen. Ook het deelnemen aan bijeenkomsten waar JIM's gezamenlijk ervaringen kunnen uitwisselen, de zogeheten: 'JIM-avonden' (die in het verleden binnen Youké werden georganiseerd) is iets waar sommige JIM's, volgens professionals, behoefte aan hadden en zich door ondersteund zouden voelen. Een aantal JIM's noemde ook het belang van praktische ondersteuning van de

professional, zoals het vinden van een verblijfplaats voor de jongere wanneer de jongere een tijd lang bij de JIM had verbleven. Twee JIM's waarbij de jongere een tijd in huis is verbleven gaven aan dat zij een budget voor JIM's vanuit Youké zouden willen, omdat het opvang bieden aan een jongere over het algemeen veel geld kostte.

Training voor de JIM

Alle professionals waren van mening dat een training voor JIM's niet nodig is en in sommige gevallen de JIM's zelfs negatief zou kunnen beïnvloeden. Daarbij dachten professionals dat JIM's geen behoefte hebben aan een training. Professionals meenden dat de JIM juist gekozen wordt om de emotionele betrokkenheid en intuïtie die de persoon op dat moment al bezit. Iedere JIM vult de rol op zijn of haar eigen manier in. Het gaat om de al aanwezige relatie en daarin hoeft niets te veranderen. Het is juist mooi, vonden professionals, dat de professional formeel en de JIM informeel betrokken is. Wanneer de JIM's een training zouden krijgen, zou de rol ook geformaliseerd en geprofessionaliseerd worden en zouden JIM's wellicht meer analytisch gaan kijken naar het gezin, wat afbreuk zou doen aan de authenticiteit en normaliserende werking van de betrokkenheid van een JIM binnen het traject. De JIM kan dan minder aansluiten bij de jongere, omdat de rol teveel lijkt op die van een professional.

Verder schatten professionals in dat het verplichten van een training voor JIM's zou zorgen dat JIM's minder snel ja zeggen tegen de rol, omdat een training een grote investering is. Het laagdrempelige van het 'JIM-zijn', maakt het voor de JIM's juist aantrekkelijk, aldus de professionals. Verder meenden professionals dat het niet mogelijk is om een eenduidige training voor JIM's te ontwikkelen, omdat ieder gezin anders is. Voor de JIM is het veel prettiger om binnen het traject en binnen de specifieke rol ondersteuning te krijgen waar nodig en gewenst. Een aantal professionals zagen wel meerwaarde in het organiseren van JIM-avonden waar thema's worden besproken die herkenbaar zijn voor JIM's en waar JIM's onderling ervaringen kunnen uitwisselen. Volgens professionals zouden JIM's hieraan behoefte hebben omdat dit gericht is op wat ze zelf nodig hebben. Een professional vond dat een filmpje met ervaringen van andere JIM's bij aanvang van het traject, kan helpen om voor beginnende JIM's inzichtelijk te maken wat de rol inhoudt en wat er van ze verwacht wordt.

Van de JIM's gaf 80 % aan dat zij geen training hadden willen volgen voordat zij hun rol op zich namen. De redenen die zij hiervoor gaven kwamen grotendeels overeen met de redenen die professionals noemden. Een aantal van deze JIM's gaf aan dat zij wel meer informatie hadden gewild bij aanvang van het traject, over wat hun rol als JIM zou inhouden en ervaringen van andere JIM's hadden willen horen, bijvoorbeeld door middel van een intervisie groep voor JIM's. De JIM-avonden die weleens door Youké worden georganiseerd vonden JIM's een mooie gelegenheid voor het uitwisselen van ervaring. Er waren echter ook JIM's die aangaven hieraan juist geen behoefte te hebben, omdat zij het horen van verhalen van andere JIM's als belastend zouden ervaren. Een aantal JIM's dat zelf geen training had gewild dacht dat het voor andere JIM's wellicht wel nodig of gewenst is. Ze dachten dat het per persoon verschilt waar de behoefte ligt en dat de professional bij aanvang van een traject zou kunnen inschatten of de beoogde JIM wel of geen training nodig zou hebben.

Van de geïnterviewde JIM's zou 20 % het wel prettig hebben gevonden wanneer zij een training aangeboden hadden gekregen bij aanvang van het traject. Ze hadden hierin willen leren wat hun rol als JIM precies in zou houden, wat hun taken waren binnen een traject en hoe zij hierin kaders konden aanbrengen. Verder hadden JIM's in deze training willen leren hoe zij grenzen konden aangeven bij het gezin en hoe zij moesten omgaan met heftige emoties van jongeren. Voor het in gesprek gaan met jongeren hadden deze JIM's behoefte aan basisvaardigheden, houvast en handvatten.

Tijdens het traject stoppen als JIM

Van de professionals had 87 % het ooit meegemaakt (in trajecten buiten dit onderzoek) dat een JIM waarmee zij samenwerkten is gestopt. Dit was slechts in één van de 15 besproken trajecten het geval. Van de JIM's gaf 53 % aan tijdens het traject wel eens twijfels te hebben gehad over het voortzetten van hun betrokkenheid als JIM. Bij deze JIM's werden de twijfels tijdens het traject veroorzaakt doordat het erg zwaar was, de jongere niet in beweging kwam, het contact tussen de JIM en de jongere minder werd, de vader de JIM niet accepteerde en de ouders de JIM verwijten maakten. Bij één van de trajecten is de JIM ook daadwerkelijk gestopt met wederzijdse instemming van de jongere en de professional, omdat ze samen niet verder kwamen.

De overige 47 % van de JIM's gaf aan nooit te hebben nagedacht te willen stoppen als JIM, omdat ze aan het begin besloten hadden om ervoor te gaan en deze belofte ook wilden waarmaken en omdat ze zagen dat de jongere zich inzette voor het slagen van het traject. Een JIM was van mening dat het stoppen als JIM iets is wat voor de jongere erg schadelijk kan zijn. Als een JIM ja zegt tegen het invullen van de rol is het een plicht om deze belofte te houden, aldus deze JIM. Eén JIM gaf aan na het traject even een time-out te willen omdat de rol van JIM als zwaar werd ervaren en een andere JIM had niet gedacht aan stoppen maar wel aan het minder intensief maken van de rol.

Redenen voor het stoppen als JIM

De redenen voor JIM's om te stoppen lagen volgens professionals en JIM's op verschillende gebieden. JIM's en professionals noemden veelal dezelfde redenen. Een reden die veel genoemd werd is dat een familielid als JIM kan zorgen voor ingewikkelde verhoudingen of zelfs conflicten binnen de familie. Dit kan ervoor zorgen dat de JIM niet goed in positie komt. Wanneer de JIM een vriend is van één van de ouders, kan de positie van de JIM bij conflicten de vriendschap in gevaar brengen.

JIM's zouden ook kunnen stoppen wanneer de ouders en/of de jongere niet gemotiveerd zijn om te werken met een JIM of de gekozen JIM niet accepteren. De JIM's voelden zich in deze situatie niet serieus genomen of gebruikt door ouders en/of de jongere en hadden het gevoel geen invloed te hebben op de situatie. Een JIM kan dan de motivatie verliezen. Het kwam volgens de professionals ook weleens voor, dat een JIM niet in staat was om naast een jongere te gaan staan en in plaats daarvan de jongere vertelde wat hij of zij moest doen en verwachtte dat de jongere dit op zou volgen. Wanneer dit vervolgens niet gebeurde, zorgde dit voor frustraties bij de JIM en zou dit kunnen leiden tot het stoppen van een JIM. Andere redenen om te stoppen waren machteloosheid en frustratie wanneer er niets veranderde in de situatie of wanneer de samenwerking tussen de JIM en de professional niet goed verliep.

Volgens JIM's zou een reden voor stoppen kunnen zijn dat de professional de JIM niet ondersteunde tijdens het traject en de JIM het gevoel kreeg er alleen voor te staan. Het kwam ook voor dat de jongere of de ouders zelf aangaven dat de gekozen JIM niet passend was en dat de JIM daardoor moest stoppen, of dat het gezin vond dat er geen JIM meer nodig was. Wanneer het gezin koos voor een andere vorm van hulpverlening betekende dit ook dat de JIM moest stoppen. Soms stopten JIM's omdat zij door hun privéomstandigheden niet anders konden, bijvoorbeeld door ziekte. Voor sommige JIM's was het te intensief om hun rol als JIM te combineren met hun eigen (gezins)leven. De JIM raakte in dit soort situaties overbelast. Volgens JIM's was het lastig om vooraf in te schatten wat de rol als JIM zou gaan inhouden en zou het kunnen dat sommige JIM's te makkelijk dachten over hun betrokkenheid bij het gezin en de tijdsinvestering onderschat hadden. Wanneer de inspanning die het kost uiteindelijk tegenviel, kon het voor de JIM te zwaar worden, aldus de JIM's. Een andere reden die genoemd werd door professionals en JIM's voor het afhaken van de JIM is dat de problematiek van het gezin als te zwaar is ervaren, bijvoorbeeld bij huiselijk geweld of loverboyproblematiek. Wanneer de JIM de zorgen over het gezin niet meer los kon laten, zou het uitoefenen van de rol als JIM als te stressvol worden ervaren.

Voorkomen dat een JIM stopt tijdens het traject

Om te voorkomen dat een JIM stopt tijdens het traject was het volgens professionals, belangrijk om aan het begin van het traject uitgebreid de verwachtingen en de betekenis van de rol als JIM binnen een traject met de JIM te bespreken. Volgens professionals was het ook nodig om het gezin en de JIM duidelijk te maken dat de professional en de JIM er zijn om het gezin te ondersteunen, niet om alles op te lossen. De verantwoordelijkheid ligt bij het gezin en dat betekent dat het gezin zelf stappen moet ondernemen binnen het traject.

Professionals gaven aan dat naarmate ze meer ervaring hebben met het werken met JIM's, ze steeds beter konden inschatten wanneer een JIM overbelast dreigde te raken of om een andere reden uit zou kunnen vallen. Professionals en JIM's gaven aan dat om te voorkomen dat de JIM uitvalt het nodig is dat professionals veel contact zoeken met de JIM. Het zou belangrijk zijn om de JIM waardering en erkenning te geven en te blijven vragen hoe het gaat, aldus professionals en JIM's. Wanneer een JIM tegen de professional zegt dat de rol te zwaar wordt is het, volgens professionals en JIM's belangrijk, dat de professional meteen in gesprek gaat met de JIM over wat wel en niet mogelijk is en probeert de JIM tijdelijk zoveel mogelijk te ontlasten, door bijvoorbeeld zelf wat taken over te nemen. Niet alles in het traject hoort bij de taken van de JIM. Sommige taken horen bij de professional en het is goed om dit ook duidelijk te houden. Tegelijkertijd gaven vrijwel alle professionals aan dat wanneer een JIM echt wil stoppen dit eigenlijk niet te voorkomen is. Het is uiteindelijk de persoonlijke keuze van de JIM. In sommige situaties kan, volgens professionals, het gezin zelf verder wanneer de JIM stopt. Als de JIM aangeeft dat de situatie te complex is, moet het advies van de JIM hierover serieus genomen worden en gekeken of een andere vorm van hulp wellicht beter past bij de huidige problemen binnen het gezin.

4. Discussie

Binnen fase 2 van het JIM-project is inzicht verworven in de succes- en verbeterpunten in de samenwerking tussen professionals van Youké en JIM's. Dit is onderzocht binnen 15 trajecten waar de JIM-aanpak is ingezet. De professionals en JIM's zijn individueel geïnterviewd met een topiclijst bestaande uit vijf topics: rolverdeling, relatie, verwachtingen, doelen en ondersteuning.

Succespunten

Uit de resultaten kwam een aantal succespunten binnen de samenwerking naar voren. Zo waren JIM's en professionals met name tevreden over de gelijkwaardige, informele samenwerkingsrelatie en de onderlinge communicatie. De professionals hechten veel waarde aan de betrokkenheid en adviezen van de JIM en faciliteerden de JIM tijdens het verwerven van een invloedspositie binnen het gezin. Hierdoor voelden JIM's zich gewaardeerd in hun rol en betrokkenheid.

Een tweede succespunt was de manier hoe de JIM en de professional elkaar aanvulden in hun rol. Professionals droegen er zorg voor dat alle gezinsleden werden meegenomen in de besluitvorming binnen het traject en de JIM's hadden, door hun kennis over het gezin, goed zicht op de juiste manier om het gezin te benaderen.

Verbeterpunten

Naast succespunten zagen professionals en JIM's ook verbeterpunten in de samenwerking. JIM's gaven aan dat zij tijdens het traject een meer leidinggevende en sturende houding van de professional hadden verwacht en gewenst. Het niet aannemen van deze houding, bleek een bewuste keuze van professionals te zijn om de regie over het traject zoveel mogelijk bij het gezin en de JIM te laten. Dit leek echter niet altijd expliciet uitgesproken te worden naar de JIM. Ook JIM's bespraken hun verwachtingen, wat betreft de leidinggevende houding niet altijd met de professional. Een aanbeveling is om tijdens het traject meer aandacht te schenken aan het voldoende expliciet maken van ieders rol, om te voorkomen dat er misverstanden ontstaan over ieders betrokkenheid en de werkwijze in het algemeen. Dit zou passend kunnen zijn tijdens het 'JIM-gesprek', tussen de professional en de JIM bij aanvang van het traject. De professional zou dit moment kunnen benutten om de eigen houding tijdens het traject en de motivatie daarachter duidelijker voor het voetlicht te brengen.

Een tweede verbeterpunt, dat door JIM's genoemd werd, is het ontvangen van meer informatie en richtlijnen door professionals over de invulling van hun rol aan het begin van het traject.

Eenzijds vonden JIM's het prettig om van de professional de ruimte en het vertrouwen te krijgen om binnen het traject hun rol naar eigen inzicht in te vullen, maar anderzijds werd de rolinvulling als te weinig gekaderd ervaren. Mogelijk zou het organiseren van JIM-avonden waar ervaren en beginnende JIM's aanwezig zijn helpen bij het vormgeven van de rol als startende JIM. Binnen de meest recente richtlijnen voor (formeel) mentorings-programma's in de Verenigde Staten staat dat de organisatie die het mentorschap faciliteert verantwoordelijk is om dit te organiseren ter ondersteuning van de mentoren (Garringer, Kupersmidt, Rhodes, Stelter, & Tai, 2015).

Een derde verbeterpunt werd tijdens en na de afsluiting van het traject door JIM's en professionals ervaren. Er zijn duidelijke afspraken nodig tussen het gezin en de JIM over of en hoe de betrokkenheid van de JIM wordt voortgezet en waar de JIM indien nodig terecht kan voor advies. Idealiter zou hier niet pas aan het einde van het traject, maar al eerder in het proces bij stil kunnen worden gestaan. Binnen Youké zou wellicht overwogen kunnen worden of het bieden van de mogelijkheid voor nazorg voor JIM's een vast onderdeel van de werkwijze moet worden.

Een vierde verbeterpunt lag op het gebied van de ondersteuning van de JIM door de professional. Binnen het onderzoek van Razenberg en Blom (2013,2014) hadden JIM's vooral behoefte aan eenvoudige praktische vormen van ondersteuning zoals: duidelijke uitleg, advies, goede

bereikbaarheid en snelle hulp wanneer nodig. Het huidige onderzoek onderstreepte deze bevindingen, maar liet ook zien dat er JIM's zijn die behoefte hebben aan intensievere vormen van ondersteuning zoals psycho-educatie, advies voor het voeren van moeilijke gesprekken of zelfs een training. Verder was er behoefte aan meer één op één gesprekken met de professional voor het voorbereiden van gesprekken en overleg over de voortgang van het traject. In de werkwijze is echter weinig sprake van vaste afspraken over contactmomenten tussen de professional en de JIM.

Een andere moeilijkheid waar professionals in de praktijk tegenaan liepen is het vroegtijdig stoppen van de JIM tijdens een traject, met als redenen hiervoor: geen motivatie bij het gezin of de jongere, onduidelijke verwachtingen, conflicten tussen de mentor en het gezin en te weinig professionele ondersteuning. Deze bevindingen kwamen gedeeltelijk overeen met redenen voor het mislukken van matches tussen mentoren en jongeren in een formeel mentorings-programma in de Verenigde Staten (Spencer, 2007). Om te voorkomen dat de JIM stopt zeiden professionals het belangrijk te vinden om regelmatig bij de JIM na te gaan of er nog voldoende draagkracht is en te onderzoeken waar de professional, indien nodig, taken van de JIM kan overnemen. Echter leek het uitgangspunt van professionals ook vaak te zijn dat de JIM zelf aangaf wanneer contact gewenst was, juist om de JIM niet teveel te sturen. Het is echter de vraag of iedere JIM hiertoe zelf initiatief zal nemen. Een aanbeveling is om te onderzoeken of het in de werkwijze verankeren van vaste contactmomenten tussen professional en JIM gewenst is. Binnen de meest recente richtlijnen voor (formele) mentorings-programma's in de Verenigde Staten wordt aanbevolen om deze vaste contactmomenten minstens twee keer per maand te organiseren (Garringer et al., 2015).

Training voor de JIM?

Vrijwel alle professionals vonden een training voor de JIM niet nodig. Bevindingen uit internationaal onderzoek uit de Verenigde Staten naar de ervaringen van jongeren met '*natural mentors*' lijken deze beweringen te onderschrijven (Haddad, Chen, & Greenberger, 2011; Spencer et al., 2013; Zirkel, 2002). Zo zijn aanwijzingen gevonden dat een zelfgekozen persoon uit het netwerk, juist door de al bestaande betrokkenheid, relatief weinig tijd hoeft te investeren in het opbouwen van een band met de jongere en het gezin (Spencer et al., 2013). Verder kiest de jongere vaak een persoon met een vergelijkbare achtergrond als mentor (Haddad et al., 2011). Doordat de jongere zich met deze mentor kan identificeren, zal hij/zij deze mentor mogelijk als rolmodel beschouwen (Zirkel, 2002).

Ook het overgrote deel van de JIM's zei een training niet nodig te vinden en gaven daarbij aan dat het volgen van een training een te grote belasting zou zijn. Ongeveer een vijfde van de JIM's had echter wel een training gewild om meer te leren over rolinvulling, de inhoud van hun taken, het aangeven van grenzen bij het gezin en basisvaardigheden, houvast en handvatten tijdens het voeren van moeilijke gesprekken. Een klein gedeelte van de JIM's had geen training gewild, maar wel meer informatie en richtlijnen over de invulling van hun rol. Dit sluit aan bij de eerder genoemde behoefte aan intensievere ondersteuning van de professional bij sommige JIM's. Wellicht kan aan deze JIM's intensievere ondersteuning geboden worden tijdens het traject, aangepast aan de wensen van de specifieke JIM.

Beperkingen en suggesties voor vervolgonderzoek

Het huidige onderzoek kent een aantal beperkingen. Zo is gebruik gemaakt van een gemaksteekproef: iedere JIM die wilde meewerken is geïnterviewd. Er is hierbij geen gebruik gemaakt van inclusiecriteria. Hierdoor bestaat de kans dat er vooral JIM's zijn geïnterviewd die samen met de professional een positief traject hebben doorlopen en dat daardoor bepaalde verbeterpunten niet zijn voortgekomen uit het huidige onderzoek. Verder is maar één JIM van niet-westerse afkomst geïnterviewd. Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op het verwerven van meer inzicht in de succes- en verbeterpunten in de samenwerking tussen professionals en

JIM's van niet Nederlandse afkomst. Op basis van de genoemde beperkingen moeten de gevonden resultaten met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd en zijn alleen te generaliseren naar de personen en de context waarbinnen het onderzoek is uitgevoerd. Ook kunnen op basis van de bevindingen geen uitspraken worden gedaan over de effectiviteit van de JIM-aanpak over de ervaringen van de geïnterviewde JIM's en professionals tijdens de samenwerking. Effectonderzoek zou kunnen uitwijzen of de JIM-aanpak effectiever is dan andere vormen van ambulante hulpverlening. Wel geven de bevindingen uit huidig onderzoek aanknopingspunten voor het verder ontwikkelen van de JIM-aanpak binnen Youké en de JIM-training voor professionals. Vergelijkend onderzoek binnen andere organisaties, waar ook gewerkt wordt met de JIM-aanpak, zou de gevonden succes- en verbeterpunten verder kunnen aanscherpen. Op internationaal niveau is dit onderzoek een eerste aanzet in het begrijpen van de succes- en verbeterpunten in de samenwerking tussen professionals en informele mentoren.

Referenties

- Baarda, B., Bakker, E., Boullart, A., Fischer, T., Julsing, M., Peters, V., & van der Velden, T. (2018). *Basisboek Kwalitatief Onderzoek: Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen: Noordhoff Uitgevers.
- Bell, J., Kaats, E., Opheij, W. (2013). Bridging disciplines in alliances and networks: in search for solutions for the managerial relevance gap. *International Journal of Strategic Business Alliances*, 3, 50-68.
- Boeije, H. (2011). *Analyseren in kwalitatief onderzoek: Denken en doen*. Amsterdam, Nederland: Boom Lemma.
- Garringer, M., Kupersmidt, J., Rhodes, J., Stelter, & Tai, T. (2015). *Elements of Effective Practice for Mentoring* (4^e ed.). Boston, MA: The National Mentoring Partnership.
- Haddad, E., Chen, C., & Greenberger, E. (2011). The role of important non-parental adults (VIPs) in the lives of older adolescents: A comparison of three ethnic groups. *Journal of Youth and Adolescence*, 40, 310-319.
- Hurd, N. M., & Zimmerman, M. A. (2010). Natural mentoring relationships among adolescent mothers: A study of resilience. *Journal of Research on Adolescence*, 20(3), 789-809.
- Razenberg, I. D., & Blom, A. (2013). *Verbindingsteams: Onderzoeksrapport meetmoment 1*. Utrecht: Labyrinth Onderzoek & Advies.
- Razenberg, I. D., & Blom, A. (2014). *Verbindingsteams: Onderzoeksrapport meetmoment 2*. Utrecht: Labyrinth Onderzoek & Advies.
- Schwartz, E. O. S., Rhodes, J. E., Spencer, R., & Grossman, J. B. (2013). Youth Initiated Mentoring: Investigating a new approach to working with vulnerable adolescents. *American Journal of Community Psychology*, 52, 155-169.
- Spencer, R. (2007). "It's Not What I Expected" A Qualitative Study of Youth Mentoring Relationship Failures. *Journal of Adolescent Research*, 22, 331-354.
- Spencer, R., Tugenberg, T., Ocean, M., Schwartz, S. E. O., & Rhodes, J. E. (2013). "Somebody who was on my side": A qualitative examination of Youth Initiated Mentoring. *Youth & Society*, 1-23.
- Van Dam, L., & Verhulst, S. (2016). *De JIM-aanpak. Het alternatief voor uithuisplaatsing van jongeren*. Amsterdam: Boom uitgevers.
- Van Rijn, M. J., & Teeven, F. (2013). Kamerstuk: Memorie van toelichting bij de Jeugdwet. Gedownload op 27 september, van <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2013/07/01/memorie-van-toelichting-bij-de-jeugdwet.html>
- Vermeulen, A., Rijnkels, H., Riemens, M., & Schutte, S. (2016). *Het buurtteam als spil van een vernieuwd zorgstelsel*. Utrecht: Gemeente Utrecht.
- Visser, A., Prins, D., Berger, M., & Prakken, J. (2014). *Generalistisch werken in wijkteams in beeld*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Zimmerman, M. A., Bingenheimer, J. B., & Notaro, P. C. (2002). Natural mentors and adolescent resiliency: a study with urban youth. *American Journal of Community Psychology*. 30, 221-4
- Zirkel, S. (2002). Is there a place for me? Role models and academic identity among White students and students of color. *Teachers College Record*, 104, 357-376.

Bijlage 1: Topiclijst Fase 2 voor de JIM

Introductie:

Fijn dat u meewerkt aan dit interview. Dit interview vindt plaats in het kader van de Academische Werkplaats Transformatie Jeugd (AWTJ) Utrecht. De AWTJ Utrecht bestaat uit een samenwerkingsverband tussen kennis-, praktijk- en onderwijsinstellingen in de gemeente Utrecht. De AWTJ Utrecht verbindt praktijk, beleid, onderzoek en onderwijs met elkaar. Binnen de Werkplaats werken jeugdigen, hun opvoeders en vertegenwoordigers van informele zorg en formele zorg samen. De werkplaats heeft tot doel de zorg en ondersteuning voor jeugdigen en gezinnen in Utrecht nog verder te verbeteren en vernieuwen. In dit deelproject staat de vraag centraal hoe complexe problematiek binnen gezinnen met jeugdigen zoveel mogelijk binnen de eigen sociale omgeving kan worden opgelost. Binnen dit deelproject wordt de JIM-aanpak onderzocht.

Het onderzoek richt zich op de succes- en verbeterpunten in de samenwerking tussen professionals, gezinsleden en een informele mentor (JIM) in het werk met jongeren met complexe problematiek. Tijdens dit interview gaan we in op de samenwerking tussen u en de professional waarmee u nu samenwerkt of heeft samengewerkt. De bedoeling van dit interview is om te achterhalen wat over het algemeen goed gaat in de samenwerking tussen professional en JIM en wat er eventueel beter kan. Er is gekozen voor individuele gesprekken zodat u vanuit uw eigen perspectief kunt antwoorden. Als u hiervoor toestemming geeft zal ik dit gesprek opnemen zodat ik het interview kan uittypen en analyseren. Uw gegevens worden vertrouwelijk behandeld en de bevindingen uit de casusbesprekingen worden niet op casusniveau, maar in algemene zin beschreven binnen de rapportage.

Het interview gaat dus over het samenwerken tussen u als JIM en de professional. We bespreken dit aan de hand van een casus waarop u samen actief bent of bent geweest. Deze casus wordt naast met u als JIM ook met de professional besproken om ook te horen hoe hij of zij de samenwerking heeft beleefd. Het doel is te achterhalen wat precies de werkzame elementen en verbeterpunten zijn in de relatie tussen professional en JIM. Hiervoor spreek ik 20 JIM's en 20 professionals. We bespreken de samenwerking tussen u en de professional vanuit de specialistische zorg aan de hand van vijf topics: rolverdeling, relatie, verwachtingen, doelen en ondersteuning

- Rolverdeling
 1. Wie doet wat binnen de samenwerking met u en de professional?
 2. Welke afspraken zijn er in de samenwerking tussen u en de professional?
 3. Hoe en wanneer hebben jullie deze afspraken gemaakt?
 4. Hoe tevreden bent u over deze afspraken?
 5. Wat gaat goed in de samenwerking tussen u en de professional?
 - worden de gemaakte afspraken nagekomen?
 - Wat waren uw verwachtingen van tevoren over de samenwerking en zijn deze bevestigd of juist niet?
 6. Welke knelpunten zijn er binnen de samenwerking met de professional?
 - hoe zijn deze knelpunten ontstaan?
 - hoe zijn deze volgens u op te lossen?
 7. Wat zijn volgens u de taken van de professional tijdens het traject?
 - het gezin zelf laten nadenken over oplossingen voor hun problemen

- de JIM positioneren
- netwerkmotivatie aanspreken

8 Zijn er verschillen in deze rol per fase? Start, tussenstuk en einde?

- fase 1: de JIM informeren over de gang van zaken en positioneren bij het gezin
- fase 2: De JIM en het gezin ondersteunen in het analyseren van de situatie
- fase 3: Opstellen van leerdoelen samen met de JIM en het gezin
- fase 4: Afsluiten en onderzoeken hoe nu verder

9. Wat is volgens u de taak van de JIM tijdens het traject?

- als contact- en vertrouwenspersoon voor het gezin fungeren

10. Zijn er verschillen in deze rol per fase?

- fase 1: Hulpverlener helpt met positioneren
- fase 2: Analyseren van de situatie samen met het gezin en bespreken wat ze willen veranderen
- fase 3: Leerdoelen opstellen en hier samen met het gezin aan werken
- fase 4: afspreken hoe na het traject verder te gaan

11. Hoe ervaart u deze rol?

12. Welke verschillen zijn er tussen uw rol en die van de professional?

Bijvoorbeeld:

- andere manier van contact onderhouden met het gezin
- een andere verhouding met het gezin

13. Welke verantwoordelijkheden heeft u als JIM tijdens het traject?

14. Hoe verschillen deze verantwoordelijkheden van die van de professional?

Bijvoorbeeld:

- wanneer grijpt een professional in?
- wie is de eindverantwoordelijke in de begeleiding?

15. Over welke vaardigheden moet een professional beschikken tijdens het uitvoeren van de JIM-aanpak?

Bijvoorbeeld:

- bescheiden opstellen
- de JIM positioneren
- niet met oplossingen komen maar het gezin zelf na laten denken
- systemisch werken
- eigen kracht van het gezin aanspreken

16. Over welke vaardigheden moet een JIM beschikken tijdens het uitvoeren van de JIM-aanpak?

Bijvoorbeeld:

- het gezin durven aanspreken als er iets niet goed gaat
- onpartijdig blijven en het belang van de jongere en de ouders dienen
- contact onderhouden met de professional
- inlevingsvermogen

17. Denkt u dat het nodig is om JIM's een training te geven voordat zij aan het traject beginnen? Zo ja waarom en zo nee waarom niet?

18. Had u het fijn gevonden om een training te ontvangen voordat u JIM werd? Wat had u willen leren in de training?

- Relatie

19. Hoe zou u de samenwerkingsrelatie met de professional in dit traject omschrijven?

20. Wat ging goed tijdens de samenwerking?

21. Waren er knelpunten?

22. Waar moet een goede samenwerkingsrelatie tussen een professional en een JIM bestaan?

- Verwachtingen

23. Welke verwachtingen heeft u binnen de samenwerking met de professional?

- goed contact onderhouden
- eerlijke en open communicatie

24. Welke verwachtingen heeft de professional denkt u tijdens de samenwerking met u als JIM?

Bijvoorbeeld:

- om hulp kunnen vragen als het nodig is
- op de hoogte gehouden worden van belangrijke ontwikkelingen
- bereikbaarheid van de professional

25. Welke reden had u om JIM te worden?

26. Welke redenen hebben mensen denkt u nog meer om JIM te worden?

- iemand willen helpen

- Doelen

27. Welke doelen streefde u na in de samenwerking met de professional?

- goede communicatie
- kunnen/willen helpen

28. Welke doelen streefde de professional na in de samenwerking met u?

- de JIM positioneren en de ruimte geven

29. Wat zijn denkt u verschillen in doelen tussen u en de professional?

30. Welke overeenkomsten zijn er in doelen tussen u en de professional?

- Ondersteuning

31. Had u tijdens het traject behoefte aan ondersteuning van de professional?

- Zo nee, waarom niet?
- Zo ja, welke ondersteuning had u nodig?
- Had u het idee dat u hiervoor bij de professional terecht kon?
- Hoe heeft u de steun vanuit de professional ervaren? Wat was fijn, wat was minder fijn?
- Op welke manier speelde ondersteuning een rol tijdens de samenwerking?
- Hoe is dit verlopen en bent u daar tevreden over?

32. Waar denkt u dat de JIM's in het algemeen ondersteuning bij nodig hebben?
-moeilijke onderwerpen bespreken met het gezin

33. Hoe denkt u dat deze ondersteuning het beste kan worden vormgegeven?
-training
-bijeenkomsten
-individuele gesprekken

34. Heeft u tijdens het traject wel eens nagedacht om te stoppen als JIM?
-zo ja, waarom en wanneer, in welke fase?

35. Wat denkt u dat ervoor kan zorgen dat een JIM afhaakt?
-te zware belasting
-criminele activiteiten van het gezin
-het gezin niet kunnen bereiken
-te complexe problematiek, zoals loverboyproblematiek of verslaving.
-Hoe zou de professional kunnen voorkomen dat de JIM afhaakt?

36. Als u denkt over de JIM-aanpak, welke meerwaarde ziet u dan van deze aanpak in vergelijking met andere vormen van hulpverlening (als u hiermee ervaring heeft) waarin niet met een JIM wordt gewerkt?
-zo ja, waarom?
-zo nee, waarom niet?

37. Heeft u nog tips of opmerkingen om de samenwerking tussen JIM en professional te verbeteren?

Dit waren alle vragen, hartelijk bedankt voor uw medewerking!

